

宇井伯壽著

大乘佛教研究一

大乘佛典の研究

岩波書店刊行

三種として、一切の仏教の学説や觀法等を分類して上述の仏教諸派に当ててている。そこには漢訳仏教に知られない説もあって興味深い。本書では梵文を掲げて誤脱を補正し、註記・和訳・後記の後に梵語の語彙が和訳して示され、前人未説の研究である。

大乗佛典の研究(大乘佛教研究二)

一九六三年六月二十五日 第一刷発行

一九九〇年三月十五日 第三刷発行 ©

定価八〇〇〇円
(本体七七六七円)

著者 宇井伯壽

発行者 緑川亨

〒101-02 東京都千代田区一ツ橋二五
発行所 株式会社岩波書店

電話 03-3211-2240

振替 東京六一表四〇

印刷・理想社 製本二水舎

落丁本・乱丁本はお取替いたします

Printed in Japan ISBN 4-00-008781-9

解説

水野弘元

「大乗仏教研究」八巻の中、第二から第八までの七巻は、各巻が一つの文献だけ、または一人の著作や人物だけを論じたものであるのに対し、ここに解題する第一巻『大乗仏典の研究』は单一の論題を取り扱ったものではなく、三部から成っている。この中、第一部「金剛般若經和訳」と第二部「金剛般若經釈論研究」とは、それぞれ単一の問題を取り扱つたものであり、またこの二部は相互に密接な関係をもつたものである。そしてこの二部ですでに四八〇頁にも及んでいるから、他の七巻に比しても、これだけで大部のものに属し、優に一巻となり得る。それに第三部として「雑録」が続けられている。ここには種々の内容の研究八種が收められており、それらは相互に関連するものではないが、いずれも前の二部と同様に前人未踏の研究を含むすぐれた業績である。そしてこの第三部もそれだけで五七頁にも上り、独立の一巻として価値あるものであるが、初版での体裁によつて千余頁のものとして出されていいるから、再版でもそのまま踏襲された。以下第一部から順次にその内容を紹介解説したい。

ADVAYAVAJRA
TATTVARATNĀVALĪ

REVISED BY H. UI

namalī śrīvajrasattvāya |
prāṇamya vajrasattvāya caraṇāmbhoruhadvayam |
tattvaratnāvalīṁ brūmaḥ śaraccandrāmaladyutēḥ || (1)
sadāmnāyaparibhraṣṭatamoṛtaḍrśām iyam |
tattvaratnāvalī samyak puṁsāṁ tattvaprakāśinī || (2)

(upodghātaḥ)

tatra trīni yānāni, śrāvakayānāṁ pratyekabuddhayānāṁ mahāyānāṁ ceti | sthitayaś catasraḥ, vaibhāṣika-sautrāntika-yogācāra mādhyamika-bhedena | tatra vaibhāṣikasthityā śrāvakayānāṁ pratyekabuddhayānāṁ ca vyākhyāyate | mahāyānāṁ ca dvividham, pāramitānayo mantranayaś ceti | tatra ca pāramitānayaḥ sautrāntika-yogācāra-mādhyamika-sthityā vyākhyāyate | man-tranayas tu yogācāra-mādhyamika-sthityā vyākhyāyate | yogācāraś ca dvi-vidhaḥ, sākāra-nirākāra-bhedena | evam mādhyamiko 'pi māyopamādva-yavādi-sarvadharma-pratiṣṭhānavādi bhedāt dvi-vidhaḥ |

(śrāvakayānāṁ)

tatra śrāvakaḥ trividhaḥ, mr̥dumadhyādhimātrabhedāt | atra ca mr̥dumadhyau pāscātyavaibhāṣikau, adhimātras tu kāśmīravaibhāṣikāḥ |

I. tatra mr̥duśrāvakaśya vicāraḥ | nīlapitādibāhyārthaṅgikārapūrvakam pudgalasya nityānityatvaviyuktīm āheti vivṛtiḥ | tad uktam—

asti khalv iti nīlādi jagad iti jadiyase |

bhāvagrahagrahāveśagambhiranayabhīrave || (3)

asti pudgalō— “bhāravāho ṇa ḥiccaṁ bhañāmī ḥāñiccam bhañāmī” ti, pu-
dgalāś ca rāgavān saṁsaratītī rāgaprahāñāyāśubhā bhāvanā dhyānam |
aśubhā bhāvanā tu śarīrasya biñ-mūtra-śukra-śoṇita-ślesmāntantra-simhā-
naka-cikkiṇa-kloṁaka-plihā-yakṛt-prabhṛti-samudāyarūpatānīrūpanam |
tad uktam—

imāṁ carmapuṭāṁ tāvat svabuddhau ca pṛthakkuru |

asthipañjarato māṁsaṁ prajñāśastreṇa mocaya || (4)

asthīny api pṛthakkṛtvā paśya majjānam antataḥ |

kim atra sāram astīti svayam eva vicāraya || (5)

iti | pudgalasya nityatvadarśanapūrvārohaḥ samādhimalam | yāvaj jīvam
buddham dharmam sarīghamī śaraṇam gacchāmi, kim punar vandyau su-
gatau ’tha buddhau, yāvat kuśalamūlam tam ekam ātmānam damayiṣyāmy
ekam ātmānam śamayiṣyāmy ekam ātmānam parinirvāpayi- syāmīti
drṣṭih |

II. madhyasya drṣṭivivṛtiḥ pūrvavat | kiñcit parārtharucir asau, ānāpā-
nasamādhīnā nityānityatvaviyuktapudgaladarśanāṁ dhyānam | kumbha-
kena niṣceṣṭībhāvaḥ samādhimalam jāḍyāvāhakatvāt |

III. śrāvaka-adhimātrasya bāhyārthāṅgikāriṇah śarīrasya nairātmya-
tāvyavasthāpanāṁ vivṛtiḥ | caturāryasatyaparijñāne pudgalasya śūnyatā-
darśanāṁ dhyānam | atra ca duḥkhamī pañcaskandhasvarūpaṁ jñātavyam |
samudayo vikalpaḥ prahātavyaḥ, nirodhā vipaśyanā sākṣatkartavyaḥ,
mārgaḥ śūnyatā bhāvayitavyeti, śūnyatāyāḥ sadāśivarūpatādhyāropo dhyā-
namalām | drṣṭau punar asya parārthakāritāviṣeṣaḥ |

IV. atra ca mṛduśrāvako niyatagotravād akāruṇikatvāt śākyabuddha-
evety eke | anye tu—

sarve buddhā bhaviṣyanti nābhavyo bhuvi vidyate |

na kartavyo ’vasādo ’smāt samyaksambodhisādhane || (6)

iti sattvānāṁ mṛduśrāvako ’pi samyaksambuddho bhaviṣyatīti |
niyatagotraṁ tu kiñcit buddham apekṣata iti manyate | madhyas tu bhāvi-
pratyekaśuddhaḥ | adhimātras tu catuhkalpāśamkhyeyābhiniṛvartyabu-
ddha iti |

(pratyekabuddhayānam)

I. pratyekabuddhayānya vivṛtir adhimātraśrāvakasyaiva | ayāṁ ca
pratipannapudgalāśūnyācintyatālakṣaṇācāryavayambhūjñānavipaśyanā-
śamathah | tatra indriyān nirodhā vipaśyanā pudgalasyānupalabdhiḥ
kāyavākcetasāṁ saṁyamaḥ śamathah | idam asya dhyānam | atrāsannani-
drasya cetasaḥ sukhāvasthādhyānam, cetasaḥ suṣuptāvasthādhyānam ca
samādhimalam | tatra pūrvasmin bhāskaramatānupraveṣaḥ | tad uktam—

anāgatāyāṁ nīdrāyāṁ pranaṣṭe bāhyagocare |

yā bhaven manaso ’vasthā bhāvayet tāṁ prayatnataḥ || (7)

iti | aparasmī tu vaiśeṣikamatānupraveṣaḥ | tad āhuḥ nāgārjunapādāḥ—
ajānānam hi prajñānam nīdrādrṣṭāntasādhitam |
indriyoparataṁ yadvaj jñānam vaiśeṣikam matam || (8)

bhagavataḥ pravacanam api—

varaṁ jetavane ramye śṛgālatvāṁ vrajāmy aham |

na tu vaiśeṣikam mokṣam gotvam āgantum arhati || (9)

iti | drṣṭir api pūrvavat | ayam api catuhkalpāśamkhyeyābhiniṛvartyabu-
ddhabhāvaḥ |

II. karuṇā cānayoḥ śrāvaka-pratyekabuddhayoḥ sttvāvalambanā, duḥ-
kha duḥkhatā-vipariṇāmaduḥkhatābhyaṁ ahanyahani sattvān ālambya yā
karuṇotpadyate sā sattvāvalambanā | śrāvakasya deśanā vācakī pratyekabu-
ddhasya tu kāyikī | tad uktam—

sambuddhānām anutpāde śrāvakānām punah kṣaye |
jñānam pratyekabuddhānām asaṁsargat pravartate || (10)

(mahāyānam)

(pāramitānayaḥ)

I. idānīm pāramitānayayogina ucyante | tatra mṛduḥ sautrāntikāḥ, asya
khalu paramāṇusañcayarūpo 'rthaḥ sākārajñānajanakah | tasya ceyam eva
pratyavekṣaṇā yad uta sākārajñānajanakatvāṁ nāma | tad āhuḥ—
bhinnakālāṁ kathāṁ grāhyam iti ced grāhyatāṁ viduḥ |
hetutvam eva yuktijñā jñānākārpaṇakṣamam || (11)

iti vivṛtiḥ | viśayebhyah parāvṛttendriyagrāmasyācintyatā dhyānam | tad
uktam abhyāsasyeyam kalanā yat kālah sainkhyā kriyāyāḥ | tasmāt parica-

yāḥ kartavyaḥ | paricayaś ca—

cittāṁ niścītya bodhena abhyāsam kurute yadā |
tadā cittāṁ na paśyāmi kva gataṁ sthitāṁ bhavet || (12)

bhāvayed gṛhibhūte 'pi - - - silabdhākṣanam (?) (see note) |

vajraparyāṅkam ādhāya nāśagre cañcalāṁ manah || (13)

malam asya samādheḥ pūrvavat | tritayānupalabdhyā prajñāpāramitāsva-
bhāvena pañcapāramitācaraṇāṁ phalavaimukhyena sattvārtha pariṇāmanā
tad dṛṣṭir iti |

II. madhyo yogācāraḥ | tatra sākārāvijñānavādi “ṣaṭkena yugapad yo-
gat paramāṇoh ṣaḍaṅgate ”ty ādinā nyāyena paramāṇūnām apy anupapat-
teḥ | cittaṁātram evedāṁ cittaṁāradhāri grāhyagrāhakabhāvvinirmuktaṁ
prakāśām prakāśata iti pratipannavān | tad uktāṁ cittaṁātrām bho jina-
putrā ! yad uta traidhātukam iti | tathā cāhuḥ kīrtipādāḥ—

dhiyo nīlādirūpatve bāhyo 'rthaḥ kiṁnibandhanaḥ !

dhiyo 'nīlādirūpatve bāhyo 'rthaḥ kiṁnibandhanaḥ || (14)

iti | anyatrāpy uktam—

na citteṣu bahirbhūtā indriyārthāḥ svabhāvataḥ |
rūpādipratibhāsena cittam eva hi bhāsate || (15)

tasmāt cittam eva citrākāraṁ param nirapekṣaprakāśyam prakāśata iti
sākāravijñānavādiyogācārasya vivṛtiḥ |
nirākāravādiyogācāras tu cittam eva idam anākārasvasamvedanarūpam
iti manyate | tad uktam—

bāhye na vidyate hy artho yathā bālair vikalpyate |
vāsanāluṭhitāṁ cittam arthabhāsaṁ pravartate || (16)

yāvad ābhāsate yac ca tan māyaiva ca bhāsate |
tattvato hi nirābhāsaḥ śuddhānantanabonibhāḥ || (17)

niṣprapañco nirābhāso dharmakāyo mahāmuneḥ |
rūpakāyau tadudbhūtau pṛṣṭhe māyaiva tiṣṭhate || (18)

iti vivṛtiḥ |
vidhūtasakalavikalpasaccittādvaitasākṣatkaraṇām dhyānam sākāravādi-
nah | tad uktam—

yatra yatra mano yāti jñeyē tatraiva yojyet |
calitvā yāsyate kutra sarvam eva hi tanmayam || (19)

iti | sātādvayācintyanisprapañcanirābhāsacittasākṣatkaraṇām dhyānam
nirākāravādinaḥ | tathā ca—

rūpam asya mataṁ svacchām nirākāraṁ nirājanam |
śakyam tena na hi jñātum abuddhena kadācana || (20)

vijñaptimātram evedam ity api hy upalambhataḥ |

sthāpayann agrataḥ kiñcit tanmātre nāvatiṣṭhate || (21)

yadā tv ālambanām jñānam naivopalabhatē tadā |

sthitām vijñānamātratve grāhyābhāve tad agrahāt || (22)

paramārthasannityasākāravijñānasamādhau bhagavataḥ saṁsthitavedānta-
vādimatānupraveśaḥ | sa hi paramārthasannityam svacid rūpabrahmābhi-

nnapariṇāmarūpaṁ jagad icchatī | tathā coktam—
 yad yad vai dṛṣyate kiñcit tat tat brahmeti kalpayet |
 tato nānyagataṁ cittaṁ brahmaṇy evāvatiṣṭhate || (23)

iti samāhimalam sākāravādinaḥ |
 evaṁ nirākāravādināpi nityanirābhāsanīṣprapañcasvasamvedanavijñāna-
 bhāvanāyāṁ bhāskaramatasthitavedāntavādimatānupraveśaprasyaṅgaḥ | so
 'pi vyapagatasakalanāmarūpaprapañcopaplavaviśuddhaprakāśānandaghā-
 nanityabrahmābhypagacchati |
 bodhāmbhodhau mayi svacchaṇī tac chāyam viśvabuddhayaḥ |
 udito vā pralīno vā na vikalpāya kalpate || (24)

iti nirākāravādinaḥ samādhimalam | dṛṣṭir anayoḥ pūrvavat |

III. adhimātro mādhyamikāḥ | tatra māyopamādvayavādinaḥ vivṛtiḥ—
 na san nāsan na sadasan na cāpy anubhayātmakam |
 catuṣkoṭivinirmuktāṁ tattvāṁ mādhyamikā viduḥ || (25)

asya cāyam arthaḥ | na sad bādhāyogaḥ, asad api na cābhāsanavaśāt, tathā
 doṣād dvandvāt ubhayam api na, nāpy anubhayaṁ tathā bodhābhāvād iti |
 api ca pūrvvetaraparāmarśāt—
 mūrtiś citre yathāvastuśakti – – skavāsaṅgaḥ (?) ! (26)

sa hi māyopamādvayeti vivṛtiḥ | asyaiva ca māyopamādvayasya bhāvanā
 dhyānam | yaś tattrocchedābhīniveśas tad dhyānamalam | māyopamādvā-
 yādhimokṣataḥ ṣaṭpāramitāparipūriṇī dṛṣṭih | sarvadharmāpratiṣṭhānavādi-
 nām tv ayam vicāraḥ—
 na mataṁ śāsvataṁ viśvarūpām na cocchedisamīhitam |
 śāsvatocchedino yugmātī nānubhayaṁ vinobhayam || (27)

sarvasmīn apratīṣṭhāne vastutattvāṁ vidur budhāḥ |
 athaiśā kalpanā naiva yac cid vetti na cittatām || (28)

yo vit sarvasamāropaḥ sa sarvāḥ sarvathā na hi |

madhyamārtho nirāropas tatrāpohavidhī kutah || (29)
 anābhogaṁ hi yad jñānam tac cāintyāṁ pracakṣate |
 sañcīnti yad acintyāṁ vai tad acintyāṁ bhaven na hi || (30)
 yenājataṁ jagad buddham buddhiḥ śuddhaiva bodhataḥ |
 nijāṁ tasya jagat satyam anābhogena dhimataḥ || (31)

tad uktam—
 sarvāropavinirmukte svatas tattve cakāsatī |
 śūnyatādyabhidhānais tu tatrāropanirākriyā || (32)

asya ca vicārāya āyātasya arthasya anāroparūpasya anabhiniveśavihāreṇa
 sākṣātkriyā dhyānam | sarvārthocchedo jaḍibhāvah samādhimalam | anāro-
 peṇa ṣaṭpāramitāparipūraṇam dṛṣṭih |

IV. atra mṛdumadhyayor dharmāvalambanā karuṇā | dharmāvalam-
 banā cānityatāvyasanasampātinaḥ sarvadharmān ālambya utpadyate yā
 sā boddhavyā | adhimātrasya ca ālambanāñiḥsvabhāvā manaskāradharmā-
 dhigamānālambanā karuṇā | kāyatrayavyavasthā cāsyā maitreyanāthair
 uktā | tathā ca—
 karoti yena citrāṇī hitāni jagataḥ samam |
 ā bhavāt so 'nupacchānah kāyo nairmāṇiko muneḥ || (33)
 dvātrimśallakṣaṇāśitivyañjanātmā muner ayam |
 sāmbhogiko mataḥ kāyo mahāyānopabhogataḥ || (34)
 sarvākārām viśuddhim ye dharmāḥ prāptā nirāśravāḥ |
 svābhāviko muneḥ kāyaś teṣāṁ prakṛtilakṣaṇaḥ || (35)
 iti |
 (mantranayah)
 mantranayas tu asmābhīr ihātigambhiratvād gambhiranayādhimuktika-
 puruṣaviṣayatvāt caturmudrādisādhanaprakāśanavistarvatvāc ca na vyāk-
 riyate | tathā ca—

ekārthatve 'py asaṁmohāt bahūpāyād aduśkarāt |

tīkṣṇendriyādhikārāc ca mantraśāstraṁ viśiṣyate || (36)

kṛtaś cāsmābhīr atra sekanirṇayo nāma granthaḥ |

(avasānam)

nanu yadi mahāyānānirṇīta evārthaḥ paramārtho 'sti atra kim arthaṁ tarhi
śrāvakapratyekabuddhayāne bhagavān deśitavān, tan na, mahāyānaprāpya-
prāpanārtham eva śrāvakapratyekabuddhayānasopānayor nirmāṇāt | tad
uktam—

ādikarmikasattvasya paramārthāvatāraṇe |

upāyas tv ayam sambuddhaiḥ sopānam iva nirmitaḥ || (37)

saddharmaṇḍarīke 'py uktam—

ekam tu yānam hi nayaś ca eka ekā ciyam deśana nāyakānām |

upāyakauśalya mamaivarūpaṁ yat trīṇi yānāny upadarśayāmi || (38)

nāgārjunapādair apy uktam—

dharmaṁdhātor asaṁbhedād dhyānabhedo 'sti na prabho |

yānātritayam ākhyātarām tvayā sattvāvatārataḥ || (39)

anyatrāpy uktam—

muktis tu śūnyatādṛṣṭis tadarthāśeṣabhāvanā | (40)

iti | idam ca yānātritayaprakāśanām manyamānaśūnyatā saiva bhagavato
'vagantavyaḥ | tathāhi—

nodāhṛtaṁ tvayā kiñcid ekam apy akṣaraṁ vibho |

kṛtsnaś ca vaineyajano dharmavarṣanatarpitāḥ || (41)

cintāmaṇīr ivākampyaḥ sarvasaṁkalpavāyubhiḥ |

tathāpi sarvasattvānām aśeṣāśrapapūrakah || (42)

cakrabhramāṇayogena nirvikalpe 'pi tāyinaḥ |

sambhāro vedhasāmarthyāt deśanā sampravartate || (43)

yānānāṁ nāsti vai niṣṭhā yāvac cittaṁ pravartate |

parāvṛtte tu vai citte na yānam nāpi yāyināḥ || (44)

saddharmaṇaghaṭīkā vāg hy atra grathitāmalā |

hṛdaye kriyatām dhīrās tattvaratnāvalī mude || (45)

sāṁgrāhe tu priyatvena vistaradveṣīṇā mayā |

bhūrir anuttame tasmin kṣantavyo vistarapriyah || (46)

vidhāya bhavyārthanāyaprayatnād imam mayā grantham anuttarā-
rtham |

ālambhi yat puṇyam anena lokas tathāgatavān labhatām alabhyam || (47)

tattvaratnāvalī samāptā |

| kṛtir iyam paññitāvadhūtadvayavajrapādānām ||

訂 正 補 遺

以下には原出版の梵文についての訂正補遺を記す。頁も行も梵文のもの、従って前本文中の下線の部分はその結果を示す。

p. 14, l. 3 (bhatsa)

省く

5 pratyekayānam

pratyekabuddhayānam. 以下此の字は之に準ず

8 madhyamaka-

mādhyamika.. 派名としては此の方が可, 以下同じ

9 yaḥ

ca

11 vyākhyānayate

vyākhyāyate

20 此の類(3)は Subhāṣitasaṁgraha, p. 14, l. 22 にあるのと同じ
nilādi.....parā |

nilādi jagad iti jaḍiyase |

21 -gambhīr[ā]pāya-

-gambhiranaya-

23 samapra-

rāgapra-

p. 15, l. 1 yāśuddham ma:amādhyā-
yan |

yāśubhā bhāvanā dhyānam |

3 klamatha-

klomaka-

❖ -dāya (da)rūpa:tā nirūpayet | -dāyarūpa:ānirūpaṇam |

9	-āropaḥ	-ārohaḥ
10	...	kim punar (?)
11	bṛddhaḥ (?)	buddhau
12	saṃyā syāmekam-	śamayiṣyāmy ekam
14	madhyamasya	madhyasya
18	-ārthā[na]ṅgi-	-ārthāṅgi-
21	nirodhye	nirodho
22	mārgaḥ śūnyatāyāḥ	mārgaḥ śūnyatā bhāvayitavyeti, śūnya-tāyāḥ
25	śākyabuddha	śrāvakabodhibhāva (accord. to Tibetan)?
p. 16, l. 2	sarvabuddhā	sarve buddhā
〃	bhūvi	bhuvi
8	-lakṣaṇamāc-	-lakṣaṇānāc-
9	-samarthaḥ	-śamathaḥ
10	saṃya[mā]-	saṃyamaḥ
11	samarthaḥ	śamathaḥ
23	gotam-	gotvam-
25	-bhāvah,	-bhāvah
p. 17, l. 5	此の頌(10)は中論 18, 12 の引 用	
〃	parikṣaye	punah kṣaye
6	-buddhasya saṃ-	-buḍḍhānām asaṃ-
〃	[ca]prajāyate	pravartate
7	mṛdu-	mṛduḥ
9	(vetya) veṣṭatā	省く, veṣṭaṇā-
11	此の頌(11)は Dharmakīrti の 頌	
12	-kṣayaṁ	-kṣamaṇ
14	-syāyaṁ	-syeyāṁ
〃	sāṃkhyāṁ	sāṃkhyā
18	-hibhū - - -	-hibhūte 'pi cittasthityai kṣaṇaṣṭaṇam (?)
21	-vaimukhye	-vaimukhye-
22	-dṛṣṭer	-dṛṣṭir
23	sākārajñāna-	sākāra vijñāna-

23-24	ṣaṭkena……ṣaḍaṅgaṭā は唯 識二十論第十二頌前半の引 用	
24	yogācāre.	yogaṭ
p. 18, l. 1	taduktam 十地経の文	
13	此の頌(13)は Subhāṣitasaṃ- graha, p. 18, l. 9 にある。そ こには此の頌の前に, Bha- gavatā ca nānāsūtre uktām : —そ(して薄伽梵が種々の經 に於て説いた)の句がある。	
16	此の頌(18)は p. 23 にある	
18	-citrādvaita-	-cittādvaita-
20	jñeyāṁ	jñeye
22	sātād-	sātād- (cf. p. 57, l. 12)
p. 19, l. 1	此の二頌(21~22)は唯識三 十頌の第 27, 28 頌の引用	
〃	vijñānamā-	vijñaptimā-
〃	-itiyāmā	-ity api
2	sthāpayenna sa	sthāpayann agrataḥ
〃	[tu]	省く
〃	-mātreṇā-	-mātre nā-
3	tvalam-	tv ālam-
〃	-labhyate	-labhate
4	sthito	sthitarām
〃	vijñaptimā-	vijñānamā-
〃	grāhyabhāve	grāhyābhāve
8	此の頌(23)は p. 29 にある	
〃	yad yad yad	yad yad vai
9	-pāivā-	-ṇy evā-
13	(:)	省く
15	(mbo)	省く
21	此の頌(25)は Subhāṣitasaṃ- graha, p. 15, l. 9 と同一	

p. 20, l. 1 此の半頌(26)は読めない。

出所も不明

〃 citre	citraṁ ?
〃 -	bhāsāt ?
〃 skavā-	phalā-?
5 pūri-	pūriṇī-
7 此の頌(27)は p. 54 にある	
〃 -di sami-	disamī.
8 yugmyāṁ	yugmāṁ
9 -smin pratि-	-sminn aprati-
〃 [ca]	省く
11 此の頌(29)は p. 30 にある	
〃 yāvat	yo vit
12 -ārthe	-ārtho
〃 -aroha-	-āpoha- (cf. p. 48, l. 3)
13 此の頌(30)は p. 30 にある	
〃 -bhoge	-bhogaṁ
〃 taccāc-	tadac-
14 sañcintya	sañcinti
〃 bhavennahi	bhavenn na hi
15 此の頌(31)も p. 30 にある	
21 dhyānam	dhyānam
26 bodhyavyā	boddhavyā
〃 ālambanā-	ālambana-
p. 21, l. 3 此の三頌(33, 34, 35)は順次に	
Abhisamayālamkāra, VIII, 33,	
12, 1 の引用	
4 -pacchinnah	-pacchannah
7 nirāśravāḥ	nirāśravāḥ
8 kāyah	kāyas
9 asmadbi[dhai]r-	asmābhīr
12 此の頌(36)は Subhāśitasaṁ-	
graha, p. 31, l. 5 と同一	
16 asya	atra

21 此の頌(38)は法華經梵本 II,

69 の引用。但し行が前後して居る

22 eka hi yāna	ekān tu yānam hi
〃 nayaśca ekaḥ	nayaś ca eka
23 ceyāṁ	cīyāṁ
24 mamevarūpaṁ	mamaivarūpaṁ
25 yantrāni	yat trīṇi

p. 22, l. 2 此の頌(39)は Subhāśitasaṁ-

graha, p. 14, l. 20 と同一

9 vai māyajano	vaineyajano
〃 -tarṣitāḥ	-tarpitāḥ
18 saṅgrahāni	saṅgrahe
19 kṣantavyāṁ	kṣantavyo
〃 -priyāḥ	-priyāḥ
20 -nayāpra-	-nāyapra-

注 記

題名. 真理と訳した原語タットワは、通常は、実相、実性又は諦などと訳されて居るが、それたること、それなるもの、というのが原意で、真相、眞実、真理などの意味に用いられるのである。宝は宝珠で、貴重珍奇なもの。環と訳した原語アーヴァリーは列とか系とかの意味で、花を糸でつないで長くした如きもの、必ずしも環状をなさないから、環とはいえないが、紐や帶にあてて、而もよい訳字が見付からぬので、環と訳した。鬘と訳することもあるが、これには特別な語があるのであるから、其訳字をば避けることとした。

金剛薩埵。不二金剛集の二十一種の論文の中、帰敬は仏又は一切知者であるか、或は全く無いかの何れかであるに、此の論文のみは金剛薩埵に帰命するとせられて居る。チベット訳は一般常例の如く文殊師利に帰命するとなつて居るから、金剛薩埵に帰敬するのは全く特別であるが冒頭の帰敬